

Česká pozice

Miroslav Kovářík: Poezie dnes není mediálně výhodný žánr

„Básník“ je starobylý pojem, málo schopný být vřazen mezi freestylové disciplíny, říká v rozhovoru recitátor a popularizátor poezie.

[Kultura1](#)

[Jan Macháček](#) | 13.07.2013

© Tomáš Vodňanský / ČRo

„Během těch desetiletí se poezie tematicky silně detabuizovala. Nástupem internetu došlo k rozvolněnosti, která smetla z poezie ono tajemno, kdy čtenář věděl, o čem se píše, kroužil kolem ‚zakázaných zón‘ a vychutnával si ve své asociativní fantazii všechny možné i nemožné podoby oné náznakové abecedy,“ říká Miroslav Kovářík.

Pokaždé, když stoupám po schodech do pátého patra malostranského domu, kde žije recitátor Miroslav Kovářík, žasnu nad vitalitou muže, který příští rok oslaví osmdesát let. A nejen tehdy. Jeho chuť do života je nakažlivá jako mor, cítím se ve svých jednadvaceti skoro až zahanben občasnou pasivitou. I přes rozdíl několika generací však vnímám silné pouto, které mezi námi upředla nit poezie.

Když se s ním bavíte, sem tam si odskočí do vedlejšího pokoje nebo ke knihovničce, aby vám ukázal nějakou knihu, obraz nebo céděčko. Sugestivně interpretuje verše moderních českých básníků, ale se stejným zaujetím co chvíli nostalgicky vypráví příhody ze svého života, jehož pestrost může Kováříkovi leckdo závidět.

ČESKÁ POZICE: Pohled do minulosti nasvědčuje tomu, že tradice českého básnictví je velmi silná a úroveň vysoká. Proč se u nás poezie nestala masovou záležitostí? Mezi celebritami najdeme spoustu zpěváků, herců, divadelníků, spisovatelů, ale básníka žádného.

KOVÁŘÍK: Je to dáno praxí současné mediální taktiky, která poezii odstříhla – nenašla dostatečně pikantní osobnosti, které by na sebe nabalovaly šťavnaté příběhy a skandály. Když rozkrývám, kdo v posledních letech z našich básníků vzbudil největší pozornost, byl to bohužel už zesnulý Ivan Martin Jirous. Víc ovšem spíš stylem života, nežli poezií... A když se řekne největší žijící český básník, málokomu se vybaví nějaká tvář. Přitom by nebylo obtížné jmenovat příkladně Karla Šiktance – v 60. letech začala jeho oslnivá básnická kariéra, normalizací proplul se ctí. A co kdo o něm dnes ví? O jeho *Heinovských nocích*, odvážné básnické reflexi lidické tragédie? O jeho samizdatových sbírkách? Ptá se ho někdo, co soudí o dnešní kulturní scéně, jak vnímá tu politickou?

ČESKÁ POZICE: Vyznívá to, jako by označení „básník“ už nabývalo spíše pejorativního charakteru...

KOVÁŘÍK: Tak daleko to nejde. Spíš je to starobylý pojem, málo schopný být vřazen mezi freestylové disciplíny. A přece i takzvaná hiphopová kultura je do značné míry založena na slovní ekvilibristice ve spojení s určitou hudební provokativností. Devadesát procent národa si pod pojmem poezie představuje rýmovačky, co se píše k svátku nebo narozeninám nebo si je dávají ti, co se mají rádi – dnes ovšem v esemeskové podobě. Na druhou stranu, na internetu je hodně literárních portálů, kde se ovšem vedle nesporných talentů uplatňují stejně tak i grafomani.

ČESKÁ POZICE: Jak se pozná poezie?

KOVÁŘÍK: Básnický svět je, zkratkovitě řečeno, slovní konstrukce vaší imaginace, kterou posíláte do světa. Už takto definovaný žánrový pojem je pro spoustu lidí obtížný k pochopení – že člověk může zachytit slovy obraz svých pocitových stavů založený na imaginativním vidění, že zažívá a formuluje své myšlenkové peripetie, že má nutnost to všechno zapisovat a že se potřebuje z této osobní vrstvy přesunout k lidem s poezií jako poselstvím něčeho, co má určitou nadosobnostní hodnotu, z níž je možno čerpat, nebo se jí dokonce inspirovat.

ČESKÁ POZICE: V souvislosti s českou poezií se hodně lidem vybaví texty Karla Hynka Máchy, Karla Jaromíra Erbena nebo Karla Havlíčka Borovského. Proč jsou populární zrovna títo autoři, a ne někdo mladší, ať už je to Ivan Diviš, Vladimír Holan, Bohuslav Reynek a další? Je na vině i české školství?

KOVÁŘÍK: Bezpochyby! A značnou roli tady hraje to, že někteří kantoři vystudovali v době normalizace a literární dějiny pro ně končily někdy po roce 1945, pak následovala komunisty vyspekulovaná historie, kde panovali socialističtí básníci jako Stanislav Kostka Neumann nebo Jiří Wolker. To, jak se zachází s poezií, je suverénní záležitostí kantora. Pokud jí on žije a byl jí někdy zasažen, v žácích zanechá větší stopu než učitel, který metá jen fakta. Pokud nezbudí ve studentech plamínky zvědavosti, je všechno ztraceno.

Já měl na gymnáziu na kantory štěstí, na vysoké škole už to bylo horší, studoval jsem na pomezí padesátých a šedesátých let, ale i v té éře působili profesori, kteří brali literaturu jako své životní poslání. U mne to byl profesor Felix Vodička na seminářích, kam docházel ve

stejně době i Václav Hrabě. Nebo olomoucký literární historik a textolog Oldřich Králík. Ten mne dokonce inspiroval a strhnul k máchovskému bádání, tvrdil, že posmrtná vydání Máchových textů jsou problematická tím, že jejich vydavatel – Karel Sabina, velice komplikovaná osobnost české literární a politické scény – do nich vkládal i své vlastní texty. Podnes nevyřešený problém.

ČESKÁ POZICE: Malých vydavatelství, která vydávají i debuty a další díla mladých básníků, je poměrně dost, u větších se ale zdá, že je poezie skoro až naprostým tabu. Nepomohla by poezii větší angažovanost tohoto segmentu trhu?

KOVÁŘÍK: Řada těchto malých vydavatelství vám vydá téměř všechno, co si ovšem zaplatíte, stačí přinést rukopis, složit určitý obnos a do měsíce máte hotovo. Cena za takovou průměrnou sbírku, která má sto stránek a náklad dvě stě až pět set výtisků, se pohybuje kolem několika desítek tisíc korun. Bylo zjištěno, že v Česku vychází ročně kolem pěti set básnických titulů. Podle mne však pouhá desetina je hodna pozornosti. Renomovaná nakladatelství neriskují, ta pracují se zavedenými jmény nebo průkaznými talenty. Mají své lektory, odborně zdatné redaktory. Ale doba, kdy se nakladatelské domy pyšnily tím, že mají „své“ básníky, je ta tam.

ČESKÁ POZICE: Čím si to vysvětlujete?

KOVÁŘÍK: Básníci dřív požívali zvláštní autority: byli to duchovní kormidelníci národa! Když něco vydal Seifert, Halas nebo Nezval, byla to nejen literární, ale i společensko-kulturní událost. Psalo se o ní v denících, vedly se řízné polemiky. Byla to zlatá doba literárního podnikání, protože poezie bezprostředně reagovala na dobu a básníci promlouvali jako její média. Klasickým příkladem může být literární žeň v čase kolem Mnichova 1938, poté česká poezie válečná a těsně poválečná.

S nástupem komunismu tohle začalo utichat, poezie přestala být upřímná, většina literátů spekulovala s tím, že jim otištěné verše nějak usnadní život v totalitní mašinerii. Básníci, kteří na tuhle hru nepřistoupili, museli o své místo tvrdě bojovat, někdy i za cenu umlčení nebo i věznění – například Jan Zahradníček. Jako interpret jeho sedmidílné poémy *Znamení moci* mohu dosvědčit, že je to jedna z nejdůležitějších básní, jakou kdy český básník napsal, pravda, právě za cenu ztráty devíti let svobodného života. Jeho vězeňské texty *Dům Strach* posmrtně vydané u Škvoreckých v Torontu jsou pro mne výsostným poselstvím stále platným a živým! A opět: co kdo o tomto tak těžce vykoupeném svědectví dnes ví?

ČESKÁ POZICE: Můžeme dnes v České republice bez patosu říct, že básníci jsou „spící hrdinové“, kteří mohou změnit chod dějin?

KOVÁŘÍK: Změnit asi bezprostředně nikoli, ale mohou na ně vrhat své světlo. Dnes se umění stává víc než kdy jindy záležitostí mediální interpretace, viz filmové adaptace Erbenovy *Kytice* a Máchova *Máje*. Ale v dějinách má poezie vyšší místo, především jako pocitové kronikářky v tom nejširším slova smyslu. Ona totiž o tom kterém čase vydává své neopakovatelné duchovní svědectví. Když čtete třeba Kainarovy básně, naskakují vám asociativně dobové rekvizity nejrůznějších emocionálních vazeb, přestože tam není nic datováno nebo faktograficky formulováno, a přesto víte, že se to týká dějin, kterými básník procházel s otevřenými očima – symbol dohola stříhaného chlapečka si už může dosadit každý sám do svého života.

ČESKÁ POZICE: Nedávno zemřel ve svých osmačtyřiceti letech Filip Topol. Vy interpretujete při svých recitálech Jiřího Ortena či Václava Hraběte, ani jeden z nich se nedožil pětadvaceti let. Jaký význam má pro kult básníka předčasná smrt?

KOVÁŘÍK: Když zemře mladý básník, je to především zlověstný úkaz a zároveň symbol čehosi nedořečeného, co však ani smrt nedokáže umlčet, ale naopak vdechne onomu předčasně opuštěnému dílu druhý život. V české literatuře máme řadu takových osudů, jsou i před Máchou, ale jím je tato řada posvěcena. Dalšími takovými byli Karel Hlaváček, po něm Jiří Wolker, oba odešli ve čtyřadvaceti.

A kdo jiný z této posloupnosti může být symboličtější než Jiří Orten? Jeho *Elegie*, cyklus devíti básnických projekcí loučení s tímto světem, přednáším už jednapadesát let. A věřte mi, není krásnějšího útočiště pro člověka, nežli si říkat tyto verše. Je to jako chodit po bezpečném ostrově, když kolem vás všechno bouří. Orten byl básníkem nesmírné kontemplance, jeho verše vyznačují zvláštní až vábivou vstřícností vůči čtenáři.

Z těch mladších předčasných odchodů je nutno připomenout surrealistu Karla Hynka a pochopitelně Václava Hraběte, Máchu v texaskách, jak jsem se ho pokusil charakterizovat v 60. letech ve svých představeních.

ČESKÁ POZICE: V rozhovoru pro Českou televizi jste řekl, že jste ve svém životě neměl jediné období, kdy byste žil bez poezie. Co pro vás vlastně toto slovo znamená?

KOVÁŘÍK: Dokonce byla období, kdy jsem do poezie utíkal. Když jste sám, odloučen od lidí, které máte rád, tak je vám báseň přirozeným útočištěm, chrámem i tvrzí, řečeno slovy Pavla Eisnera. V mém poměrně dlouhém životě to obnáší řadu textů, ve kterých jsem se až vášnivě zabydlel. Byly to básně, které jako by na mne čekaly, jakási pocitová forma, do které báseň zapadne, asi jako když do kadlubu odléváte roztavený kov. Takový byl pro mne třeba vlastně celým svým dílem Václav Hrabě. Stal se pak pro mě partnerským dvojníkem, někým, koho mohu označit za své alter ego.

ČESKÁ POZICE: Jak vnímáte situace, kdy nějaký kritik strhá umělecké dílo, načež je mu vytýkáno, že on sám by nikdy nebyl schopen něco takového vytvořit?

KOVÁŘÍK: Kritik musí stvořit a v sobě nosit vyjevitelný hodnotový kodex opřený o vlastní projekci literární kontextuality. Takový byl nezapomenutelný a stále nedoceňovaný František Xaver Šalda. Výrazné osobnosti v tomto oboru existují, i když je jich málo. Problémem je hlavně to, že nemají kde publikovat, české deníky ve svých kulturních rubrikách dnes vůbec poezii nerecenzují. Náklady několika titulů literárních periodik jsou nízké, pár tisíc na desetimilionový národ je číslo skoro až ostudné. Ale kdo hledá, najde: i na internetu je možno dopídit se několika takových kritiky dobře vybavených domén. Poezie se prostě nestala suverénní projekcí národní kultury, jakou kdysi bezesporu bývala.

ČESKÁ POZICE: Pořad Zelené peří, v němž prezentujete mladé básníky, vedete od roku 1976. Těm prvním už je dnes kolem šedesáti let. Která jména z této dlouhé linie vám v paměti nejvíce vycnívají?

KOVÁŘÍK: Byly jich opravdu stovky a někteří se mnou komunikují podnes. Ne že bych jim přímo psal doslovy ke sbírkám, ale teď jsem právě jedné z těch prvních, Svatavě Antošové, takový jeden dokončil. Vydává knížku Dvojakost, básně jako metaforický textový seriál k

cyklu fotografií do kůry vyrytých kosočtverců, s jasným znakem ženského intimissima. Se Svatavou jsem od poloviny 80. let komunikační vazby nikdy nepřerušil. Stejně tak s Jiřím Staňkem a Luborem Kasalem, které sleduji od počátku jejich básnické tvorby. Z další generační vlny je Radek Malý, upoutal mne naprosto originální imaginací a schopností zvláštním způsobem pracovat s jazykem. Uměl zkomponovat svoji básnickou partituru se schopností rozeznávat ji ve čtenáři nebo posluchači. Je také autorem jednoho z nejpoužívanějších dětských slabikářů.

ČESKÁ POZICE: Co stálo za přesunem Zeleného peří z prken kulturních klubů na rozhlasové vlny a zase zpět?

KOVÁŘÍK: Za časů normalizace se poezií příkrášlovala režimní ideologická drezúra. V rozhlase, televizi, tisku. A přesto existovala i mimo zorné pole dohledu totalitních inženýrů. Uvádět v 70. letech takzvanou nezavedenou poezii, to byla potřeba stvořit obranný val proti monopolu skupiny literátů, která obsadila všechny větší nakladatelské domy. Tahle bezskrupulózní skvadra si začala vydávat hlavně vlastní sbírky, což vycházelo i z toho, že v edičních plánech se počítalo jen s omezeným počtem titulů ročně. Talentovaní autoři, na které nezbylo místo, to pak řešili všelijak, čas od času jim někdo pár básní otiskl, ale časopisů pro to určených bylo jen několik.

Klubové poetické seance pod hlavičkou Zeleného peří měly ctižádost být živým literárním časopisem právě pro tyto začínající autory. První takový večer měl premiéru v malostranském mládežnickém klubu Rubín. Já jsem byl jako srpnový hlasatel na indexu, a do mediálního světa jsem tak měl na téměř dvě desetiletí cestu uzavřenou. Měl jsem však to štěstí, že jsem mohl uvádět Portu, písničkový festival, u jehož založení jsem rovněž asistoval a kde jsem si vydobyl věhlas právě přednášením básní mezi písničkami. Moje jméno mělo určitou váhu i v oboru scénického uvádění, a bylo mi tak umožněno vystupovat na veřejnosti. Každé takové vystoupení jsem pak spojil s přednesem veršů.

Mediální klatba skončila až v listopadu 1989. Do té doby narostlo Zelené peří, onen živý literární klubový prostor, do nevídané šíře: v Rubínu měl přes dvě stě repríz, v Brně přes stovku, v Českých Budějovicích se stovce pomalu blížilo. Násobte tento počet číslem autorů uváděných při těch setkáních, vždycky přinejmenším tři, někdy čtyři, a vyjde vám opravdu závratné číslo. Více než půl druhé tisícovky jmen! Vše v polistopadové době rychle skončilo – kluby přešly pod jiné provozovatele, některé zanikly docela.

Pak přišel jako dárek z nebe rozhlas, dostali jsme pozvání uvádět Zelené peří na stanici, jejíž šéf Libor Vacek byl kolega-recitátor. Začátek nového šťastného údobí, kdy jsme stačili uvést opět stovky básníků a básniček nejmladší vlny. Trvalo více než osmnáct let, pak náhlý konec a zánik stanice v únoru 2011. Na té nové (*ČRo Dvojka – pozn. red.*) už pro nás místo nebylo.

ČESKÁ POZICE: Jak vám bylo zrušení pořadu odůvodněno?

KOVÁŘÍK: Nijak. Nikdo z odcházejícího a posléze ani z nového vedení stanice nám nepodal žádné vysvětlení onoho konce, ba ani nám nikdo nepřišel podat ruku na rozloučenou a za těch osmnáct let poděkovat. Takže jsme se s rádiem vlastně ani pořádně nerozloučili. Bylo nám administrativně dáno najevo, že nové vedení už Zelené peří do programového rejstříku nezařadí. Nebyli jsme to jenom my, ale i několik dalších slovesných pořadů. Takže jsme obnovili znovu jeho klubovou tvář, pravda, nyní jako měsíčník v Malostranské besedě. Tam

ostatně klubové Peří mělo svou poslední reprízu v roce 1990, když Rubín přestal dočasně existovat.

ČESKÁ POZICE: Přemýšlel jste někdy, že byste od Zeleného peří odešel?

KOVÁŘÍK: Jistě. Věkový limit to neúprosně zvěstuje. Není důvod to tajit, blíží se mi osmdesátka, takže to bude tečka. Mám ovšem kolegu Radka Bláhu, který se mnou dělá klubové večery poezie už více než dvacet let. Jeho interpretační styl je mi blízký a ani on nezapírá, že by v tom chtěl pokračovat.

ČESKÁ POZICE: Co bylo celou tu dobu vaším hnacím motorem k práci s mladými básníky?

KOVÁŘÍK: Splátka dluhu. Já nejsem autor textů, ale jejich interpret s určitým názorem na to, jak je vyslat do světa. U každého „svého“ básníka jsem spekuloval s tím, že do jeho poezie dám i kus sebe, což se většinou podařilo. Někdy i za cenu dlouhého, až úporného hledání cesty k nim. Mluvím o Waltu Whitmanovi, olbřímí postavě světové poezie. Ale třeba i o Zbyňku Havlíčkovi, dalším z českých surrealistů, na kterého se neprávem zapomíná. Fascinující poezie, úžasný lidský osud – odešel roku 1969 jako sedmačtyřicetiletý básník, za jeho života mu režimním cenzurním sítem prošlo pouhých několik básní. Jak trpce zní název výboru z jeho díla vydaného čtvrt století po jeho odchodu: *Otevřít po mé smrti!*

ČESKÁ POZICE: Když se zaměříme na poezii současné mladé generace – co je v ní jiného než například u silné generace 60. let?

KOVÁŘÍK: Během těch desetiletí se poezie tematicky silně detabuizovala. Nástupem internetu došlo k rozvolněnosti, která smetla z poezie ono tajemno, kdy čtenář věděl, o čem se píše, kroužil kolem „zakázaných zón“ a vychutnával si ve své asociativní fantazii všechny možné i nemožné podoby oné náznakové abecedy. Dneska, když se dá říct všechno naplno, je to těžké. Detabuizace je i určité demaskování fantazie. Dnes se umělecká odvaha neměří tím, jak hluboko do zakázané zóny člověk sáhne, ale spíš shledáváním možností, jak se nenechat zotročit mediální drezúrou a nastolit si vlastní suverénní svět, z jehož hodnot nelze slevit ani uhnout nebo dezertovat.

ČESKÁ POZICE: Dodnes pořádáte recitály Hraběte, Zahradníčka, Ortena a dalších. Reakce publika jsou i po všech těch letech stále velmi vřelé. Čím to je?

KOVÁŘÍK: Chodí na ně nejmladší, střední i pamětnická generace, mezi kterou už ovšem patřím i já. Někteří si tím vlastně přibližují něco, co jim v jejich životech zharmonizovalo vidění světa. Když pro ně třeba Václav Hrabě přišel v pravý čas a vstoupil do nich jako spoluhráč jejich životů třeba jen pár verši nebo celou pocitovou klaviaturou, mají chuť si to čas od času zopakovat. Někdy tam samozřejmě přivedou i známé, kteří to ještě nezažili. A rodiče třeba už vodí děti, ano, i vnuky. Musím vám říct, že je to krásné, jak se to snoubí dohromady. Takže jsem nakonec obdarován i já tímhle vědomím, že cesta s básníky mého srdce marná nebyla a ještě snad pořád není!

*****